

NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel:	Den Danske Ordbog som begrebsordbog	
Forfatter:	Nicolai Hartvig Sørensen & Lars Trap-Jensen	
Kilde:	Nordiska Studier i Lexikografi 10, 2010, s. 164-179 Rapport från Konferens om lexicografi i Norden, Tammerfors 3.-5. juni 2009	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive	

© Nordisk forening for lexicografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i lexicografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Den Danske Ordbog som begrebsordbog

This article describes how wordnet information can be used to enrich semantic information in an electronic dictionary. The semantic division and definitions from The Danish Dictionary were used to build the Danish wordnet, *DanNet*, so there is a close connection between the two resources already. Especially for language production purposes and in second language learning, human users can benefit from the onomasiological organization principle of a wordnet. In the online version of The Danish Dictionary the wordnet information is presented in a new element, called related words, which puts together not only synonyms but a wider range of paradigmatic alternatives, including hyponyms and hyperonyms, that are relevant for someone who is looking for “the right word” when writing a text, or for someone trying to learn the vocabulary of a particular topic. The principles of selection and presentation are described, with particular attention devoted to the problems and the challenges that remain for future development.

Nøgleord: wordnet, onomasiologisk søgning, hypo-/hyperonym, begrebsordbog, synonymordbog, taksonomi, ontologi

En begrebsordbog er nyttig for den der ønsker at udvikle sine kommunikative færdigheder til at udtrykke sig kreativt, præcist og nuanceret, på skrift og i tale. Den minder om synonymordbogen, men dækker ofte bredere ved at inddrage flere betydningsrelationer end synonymi, navnlig hyperonymer (ord der udtrykker overbegreber), hyponymer (ord der udtrykker underbegreber) og undertiden antonymer. Og til forskel fra betydningsordbogens semasiologiske ordningsprincip er tilgangen til lemmerne i begrebsordbogen onomasiologisk, det vil sige ordnet efter deres betydning. Den emnemæssige opdeling gør også begrebsordbogen nyttig i indlæringsmæssig sammenhæng, både for L2-studerende og for den der ønsker at sætte sig systematisk ind i sprogets byggesten, ordforrådet.

En betydningsordbog kan altså godt indeholde præcis de samme lemmer som en begrebsordbog. Men den trykte ordbog kan ikke rumme begge typer tilgang samtidig. Det skyldes at bogens sider kun har to dimensioner, og i en trykt ordbog må man derfor vælge hvilket princip der følges.

E-ordbogen er ikke underlagt den samme begrænsning. Muligheden for ved hjælp af hyperlink at klikke sig fra én ordbogartikel til en anden åbner for

en anden tilgang til ordbogens indhold, for eksempel til semantisk beslægtede ord og betydninger. Lige fra de første planer for en netudgave af *Den Danske Ordbog* (DDO) blev udtænkt, har denne mulighed været højt prioriteret af redaktionen. Ønsket har været at etablere klikbare sammenhænge mellem ord og betydninger som i forvejen er indeholdt i ordbogen, men som på grund af den alfabetiske tilgangsstruktur ikke umiddelbart er forbundet med hinanden i den trykte ordbog. Nogle af disse tanker har også været publiceret tidligere (fx Trap-Jensen 2005a), men først nu hvor ordbogen er realiseret i en netversion, kan der gøres status: Hvilke tanker ligger bag, hvordan er ønskerne blevet løst, og hvilke overvejelser og valg har skullet træffes undervejs.

1. Udgangspunkt og grundlæggende antagelser

Allerede under tilblivelsen af den trykte ordbog blev det onomasiologiske perspektiv indtænkt på forskellig vis i det redaktionelle arbejde. Muligheden for at udtrække et hyponymhierarki blev lettet af at der til alle definitioner blev knyttet et særligt indholdselement hvori redaktørerne anførte *genus proximum* for den pågældende betydning. På den måde blev det nærmeste overbegreb indholdsopmærket til senere brug. Noget tilsvarende skete for angivelse af fagområde, idet der blev indført et element til angivelse af en betydnings faglige placering hvis en sådan på nogen måde kunne specificeres. Ord som *skole*, *kridt* og *tavle* er en del af det almene ordforråd og er derfor naturligvis ikke blevet markeret med en fagbetegnelse i ordbogen, men alligevel er det registreret at (en bestemt betydning af) ordene hører til det faglige område 'undervisning'. Også denne oplysning kan udnyttes i forbindelse med en systematisk betydningsklassifikation.

Indførelsen af disse elementer i artikelstrukturen var ganske fremsynet, men heller ikke uden problemer. Netop fordi den fremtidige udnyttelse kun var antydningvis formuleret, var de redaktionelle principper for deres udfyldelse, naturligt nok, tilsvarende ufuldkomne. En tidlig analyse af *genus proximum*-feltet bragte også visse inkonsekvenser for dagen: Redaktørerne har ikke været enige om valg af overbegreb for den ikke-taksonomiske del af ordforrådet: Hvad er overbegrebet for abstrakter, for eksempel verbalsubstantiver? Mange verbalsubstantiver følger skabelonen: 'det at gøre X', og her har redaktørerne undertiden valgt det indholdstomme *det*, (*afrusning*: 'det at gøre en beruset person ædru'), andre gange den verbale handling (*effektivisering*: 'det at gøre noget mere effektivt') og andre gange igen det mere indholdstunge objekt for verbalhandlingen (*rejsning*: 'det at gøre oprør mod noget'). En tilsvarende usikkerhed har gjort sig gældende for mange adjektiver og adverbier samt for de lukkede ordklas-

ser. Det er naturligvis ikke så underligt eftersom de nævnte typer ikke forklares intensionelt efter den aristoteliske model. Denne finder især anvendelse på betydninger inden for et taksonomisk hierarki.

For den taksonomiske del af ordforrådet var der det problem at ordbogens definitioner primært blev udformet så de fungerede på stedet for den menneskelige bruger. Der blev ikke foretaget systematiske tjek på tværs af artiklerne for at sikre at den systematiske klassifikation blev overholdt. Når man bagefter foretager et sådant tjek, viser der sig derfor også tilfældige uoverensstemmelser i systemet. En *kanin* er for eksempel defineret som en gnaver, en *hare* derimod som et pattedyr. Og en *zebra* er defineret som et hovdyr, et *muldyr* som et dyr. Den manglende konsistens er endnu mere udtalt for laverestående organismer som skive-, sækspore- og stilksporesvampe eller brun-, grøn- og rødalger. De uoverensstemmelser der kan påvises, gør dog ikke den enkelte definition forkert, og et krav om at definitionerne skal følge den faglige klassifikation og indeholde nærmeste taksonomiske overbegreb, ville føre til alt for komplicerede faglige forklaringer, ikke mindst for ord af den sidstnævnte type. Men det betyder at et automatisk genereret hierarki udelukkende baseret på udtræk fra ordbogens genus proximum-elementer ikke er stringent og systematisk. I et automatisk genereret hierarki ville kategorien *gnavere* omfatte *kanin*, men ikke *hare*, og kategorien *hovdyr* ville omfatte *zebra*, men ikke *muldyr*.

Problemer af denne karakter førte til at redaktionen besluttede sig for en mere systematisk, tværgående opmærkning af ordbogens betydninger. Resultatet af overvejelserne førte til at Det Danske Sprog- og Litteraturselskab engagerede sig i projektet DanNet i et samarbejde med Center for Sprogteknologi ved Københavns Universitet. Heri er ikke blot over-/underbegrebshierarkiet opmærket, men tillige en række andre semantiske relationer mellem ordbogens ord og betydninger. DanNet følger modellen kendt fra Princeton WordNet og EuroWordNet og har en række selvstændige sprogteknologiske anvendelsesmuligheder. For redaktionen af DDO har et vigtigt perspektiv været at bruge DanNet til en forbedret onomasiologisk datatilgang i netordbogen.

2. Beslægtede ord i Den Danske Ordbog

I den første netversion af DDO bruges oplysninger fra DanNet til en ny funktion: "Beslægtede ord". Under denne overskrift kan brugeren finde ord der kan stå på samme paradigmatiske plads som opslagsordet i den pågældende betydning, det vil sige ord der især er nyttige ved tekstproduktion til "at finde det rette ord", og som desuden kan være oplysende for ikke-modersmålstalende og andre der er interesseret i at lære de ord der hører til et bestemt betydningsområde.

Brugeren får en række forslag til alternative ord der kan bruges ved skrivning af tekster. Ved tekstproduktion har man ofte brug for at variere sit ordvalg, men de alternative muligheder begrænser sig ikke til synonyme. I nogle sammenhænge kan et mere generelt ord være på sin plads, i andre tilfælde er det nærliggende at bruge et mere specifikt. I konsekvens heraf omfatter oplysnings-typen ”Beslægtede ord” både hyperonymer, hyponymer og ko-hyponymer. Et eksempel er vist i figur 1.

Denne datatype kan ses som en slags udløber af den diskussion der fandt sted i forbindelse med anmeldelserne af DDO i *LexicoNordica* (Bergenholtz & Vrang 2005: 180 f., 2006: 191 ff., Trap-Jensen 2005b: 189 ff.). Anmelderne fandt heri at DDO’s synonymudvalg var for snævert til brug for tekstproduktion. Den opfattelse er til dels blevet imødekommet med funktionen ”Beslægtede ord”.

spise² verbum

Vis overblik +

BØJNING -r, spiste, spist

UDTALE ['sbi:sə] ⓘ

Betydninger -

1. tilføre kroppen (nødvendig) næring gennem mund og hals; indtage mad

SE OGSÅ æde

BESLÆGTET ORD^{META} mere generelt: indtage || mere specifikt: trøstespise | delikater sig | dinere | forspise sig | foræde sig | forsluge sig | fråse | fylde | få 'ned | gaffe i sig | gnaske | gnave | guffe | gumle | gumle | have | hugge 'i sig | klemme 'ned | kværne | mæske sig | nyde | omsætte | proppe | putte | røre | skaffe | skovle | slikke | sluge | smovse | souper | spise | spise op | spise sig (i)gennem noget | stikke | tømme | æde | æde | æde 'op | æde sig (i)gennem | æde sig noget til | fortære | nappe | spise ude || andre ord med "indtage" som overbegreb: drikke | konsumere | ryge | sluge | snuppe | slubre | kyle | høvle | hælde ...skjul vis som grafik (ek.sternt link) ⓘ

Mente du: spid | spids

Søgeresultat A

▲ rul op

- ▶ spiritusproblem sb.
- ▶ spiritusprøve¹ sb.
- ▶ spiritusprøve² vb.
- ▶ spirituspåvirket adj.
- ▶ spiritusånde sb.
- ▶ spirituos adj.
- ▶ spirometer sb.
- ▶ spirrevip sb.
- ▶ spiræa sb.
- ▶ spise¹ sb.
- ▶ **spise²** vb.
- ▶ spiseafdeling sb.
- ▶ spisebestik sb.
- ▶ spisebillet sb.
- ▶ spisebord sb.
- ▶ spisebordsstol sb.
- ▶ spisebrug sb.
- ▶ spisefisk sb.
- ▶ spiseforstyrrelse sb.
- ▶ spisefrikvarter sb.
- ▶ spisegruppe sb.

Figur 1. Beslægtede ord for verbet spise i DDO

Redaktionen har dog ikke ønsket at udvide synonymibegrebet til også at omfatte over-, under- og søsterbegreber sådan som det gøres i for eksempel *Den Danske Netordbog*. Et enkelt eksempel herfra kan tjene til sammenligning. *Den*

Danske Netordbog anfører to betydninger af lemmat *eau de vie* som vist i figur 2. Den første har definitionen ”spiritus, som er fremstillet gennem destillering af væsker gæret på fx kartofler, korn, ris, frugt eller bær, og som har en alkoholprocent på mellem 40 og 50”, og hertil gives synonymerne *akvavit*, *brændevin*, *livets vand* og *snaps*. Betydning 2 har definitionen ”destillater på vin” og synonymerne *armagnac*, *brandy* og *cognac*. De første fire synonymymer er synonymymer i egentlig forstand, det vil sige ordene udpeger samme entitet som opslagsordet.¹ De tre sidste er derimod ikke synonymymer, idet definitionen beskriver en fællesbetegnelse (signaleret ved hjælp af pluralisformen), og *armagnac*, *brandy* og *cognac* skal derfor opfattes som eksempler der tilhører fællesbetegnelsen. De er med andre ord hyponymer, ikke synonymymer.

The screenshot shows the website 'Ordbogen.com' with a search bar containing 'eau de vie'. The search results are displayed under the heading 'DDNO [1]'. The main content area shows the entry for 'eau de vie' with two numbered meanings. The first meaning is 'Betydning og brug' followed by a definition and a list of synonyms: 'akvavit', 'brændevin', 'livets vand', and 'snaps', which are grouped by a right-facing curly bracket and labeled 'synonyme'. The second meaning is also 'Betydning og brug' followed by a definition and a list of synonyms: 'armagnac', 'brandy', and 'cognac', which are grouped by a right-facing curly bracket and labeled 'hyponymer'. A 'Skjul alt' button is visible in the top right of the entry area.

Figur 2. Den Danske Netordbog

1 Forudsat naturligvis at definitionen godtages. Efter vores mening dækker definitionen ikke ordets brug i almensproget, men det er en anden sag.

Modsat *Den Danske Netordbog* fastholder redaktionen af DDO sin mere snævre opfattelse af synonymy, og vi ønsker derfor at bevare den trykte ordbogs synonymy som en selvstændig oplysningstype. Vi mener det er en styrke at brugeren fortsat kan stole på at et synonym er et ord der bruges med samme betydning som opslagsordet, og at oplysningen kan bruges ved både reception og produktion. Men vi anerkender brugerens behov for et bredere udvalg af beslægtede ord til tekstproduktion; blot foretrækker vi at udskille dem som en selvstændig kategori så de semantiske typer ikke blandes sammen. Derfor bringer DDO synonymy og beslægtede ord som selvstændige, adskilte oplysningstyper.

3. Fra DanNet til ”Beslægtede ord” i Den Danske Ordbog

Uden at gå i detaljer med baggrunden og principperne for DanNets opbygning (læs fx nærmere om DanNet i Pedersen m.fl. 2009) skal her blot nævnes et par elementære træk ved et wordnet. Grundenheden er ikke ord, men *begreber*, eller mere præcist: grupper bestående af et eller flere synonymy der udtrykker det samme begrebsindhold. Det samlede ordforråd opdeles i et antal grove semantiske klasser, cirka 200 i alt, i wordnet-verdenen benævnt ’ontologiske typer’. Eksempler på ontologiske typer i DanNet er *Natural+Substance* (is, lava, sand), *Plant+Object+Comestible* (avocado, gulerod, tomat), *Human+Object+Occupation* (revisor, sygeplejerske, taxachauffør) og *Unbounded Event+Agentive+Mental* (reflektere, analysere, tænke), her gengivet med den internationale standardkodnings betegnelser og derfor på engelsk. Under kodningen angives for hvert begreb hvilken ontologisk type det tilhører. Den ontologiske type fungerer som en slags skabelon, idet den ontologiske type bestemmer hvilke semantiske relationer det er relevant at kode for et givet begreb. I alt opererer DanNet med 18 forskellige semantiske relationer der kan specificeres for et begreb. De almindeligste relationer er *hyponymy*, *hyperonymy*, *del-helhed*, *antonymy*, *nær-synonymy*, *formål*, *vedrører* og *involveret aktør*.

Som nævnt indeholder den første netudgave af DDO ”Beslægtede ord” inden for tre forskellige semantiske kategorier: hyperonymy, hyponymy og kohyponymy. I det følgende beskriver vi kort hvordan de hver især udvælges og vises.

3.1 Hyperonymy

Udvælgelsen af hyperonymy er uproblematisk da oplysningen umiddelbart kan hentes fra DanNet, og der vil aldrig optræde ret mange ord på denne liste. Det

er dog værd at bemærke at der godt kan optræde mere end ét ord på listen. Det sker i to tilfælde: For det første hvis der er flere ord knyttet til det samme begreb og DanNet angiver denne begrebsgruppe som overbegreb. Et eksempel er ordet *jeep*, hvor det under ”Beslægtede ord” oplyses at mere generelle ord er: *bil*, *dyt*, *automobil*, *slæde*, *vogn*, *karet*. Årsagen er at disse ord alle har betydningen ’bil’ og dermed er seks synonyme udtryk for det samme begreb ’bil’.

For det andet hvis et ord har mere end ét overbegreb. Det er tilfældet for et ord som *rulleskøjte*, der i DanNet er registreret som underbegreb til to forskellige begrebsæt, dels til begrebssettet [*skotøj*, *fodbeklædning*, *fodtøj*], dels til [*sportsrekvisit*]. Alle fire ord er derfor nævnt som mere generelle ord.

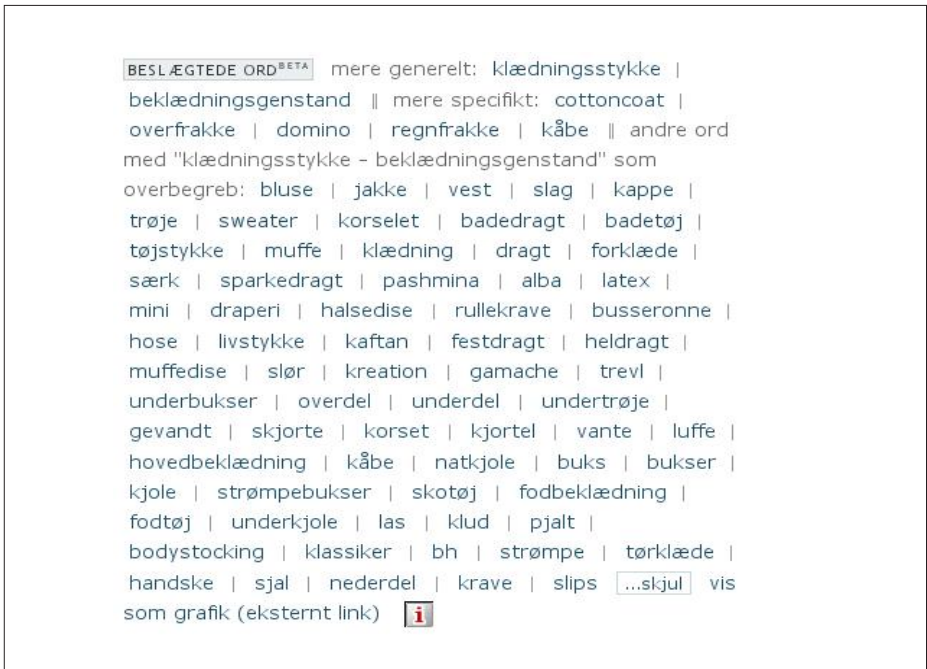
3.2 Ko-hyponymer

Ved ko-hyponymer kan der i sjældne tilfælde forekomme flere tusind ord, og det giver ikke mening at præsentere brugerne for en liste med så mange ord. I den første version nøjes vi med at skære listen ned til i første omgang 30 ord, men med mulighed for at få vist op til 200 ord. Når der er så mange ord på listen, bliver det vigtigt at kunne sortere listen sådan at det er de mest relevante ord der vises – og vises først. Det gør vi ved sortere listen efter en score for lighed med opslagsordet. Følgende faktorer indgår når scoren skal beregnes:

Først sammenlignes opslagsordet i den pågældende betydning med hvert enkelt ko-hyponym. Det første der ses på, er ontologisk type. Jo større lighed der er mellem opslagsordet og ko-hyponymets ontologiske type, jo højere bliver scoren.

Dernæst sammenlignes de forskellige relationer der beskriver opslagsordet og ko-hyponymet. Det resulterer i en højere score at have mange relationer tilfælles, men der behøver ikke være fuldstændig overensstemmelse mellem relationerne. Hvis opslagsordet for eksempel er *benzinbil* og dette er beskrevet med relationen har-som-del ”benzinmotor”, ligner dette ord *dieselbil* (har-som-del ”dieselmotor”) mere end det ligner *ladvogn* (har-som-del ”lad”) fordi *dieselmotor* og *benzinmotor* tilhører samme ontologiske type. Og formelt er både *dieselbil* og *ladvogn* mere lig *benzinbil* end *flugtbil* fordi det ikke er relevant overhovedet at beskrive sidstnævnte ord med har-som-del-relationen; i stedet anvendes bruges-til-relationen (bruges-til ”at flygte”).

På grundlag af scoren for lighed kan man anføre de beslægtede ord i rækkefølgen: *dieselbil*, *ladvogn*, *flugtbil*. Hvis man skulle vælge at vise kun ét af de tre ord, ville det blive *dieselbil* som det ord med den højeste score. Og det er netop hvad vi gerne ville opnå.

Figur 3. Kohyponymer for frakke bringes i rækkefølge efter faldende score

I figur 3 kan man se for ordet *frakke* hvordan scoren fungerer. Listen med kohyponymer begynder med *bluse*, og de første syv ord (indtil *sweater*) scorer højest, hvorefter scoren falder for de følgende. Interesserede brugere kan få vist scoren i onlineversionen ved at holde musen hen over ordene.

Ideelt set er en forudsætning for en præcis beregning af scoren i alle tilfælde at samtlige begreber er udtømmende beskrevet. Men en udtømmende formel beskrivelse af alle begreber er en resursekrævende opgave, og DanNet-projektet dækker ikke alle dele af sproget 100 procent. Fuldkodningen har især været koncentreret om de konkrete substantiver, det vil sige genstande og andre fysiske entiteter.

Bemærk desuden at visse dele af sproget vanskeligt eller slet ikke lader sig beskrive formelt. Hvordan skulle man for eksempel udtrykke forskellen på ord som *tiger*, *løve* og *puma* ved hjælp af en formalisme? At beskrive at *tiger* har-som-del "striber" og *løve* bruges-til² "at brøle", bliver hurtigt vilkårligt, og en

2 Eller hvilken vilkårlig formel relation man end måtte vælge at bruge.

stum løve og en farveløs tiger er stadig en løve henholdsvis en tiger, hvorimod en benzinbil uden benzinmotor er en logisk umulighed. At sortere ord i disse dele af sproget automatisk efter relevans, er ikke muligt.

3.3 Hyponymer

Den sidste liste er listen over hyponymer. I lighed med listen over ko-hyponymer kan denne liste blive meget lang, men til forskel fra denne bliver hyponymlisten ikke sorteret. Hvis opslagsordet er *bil*, hvilken slags bil er så mest relevant: en *benzinbil* eller en *ladvogn*? Det spørgsmål kan vi ikke svare på (endnu), og de indtil 200 ord der vises, er derfor udvalgt vilkårligt.

Det er selvfølgelig ikke hensigtsmæssigt. Vi håber i fremtidige versioner at blive i stand til at præsentere oplysningerne bedre, for eksempel ved at gruppere hyponymerne i relevante typer så brugerne ikke belemres unødigt med alt for mange ord ad gangen.

4. Problemer og diskussion

Man skal være opmærksom på at de ord der anføres under ”Beslægtede ord”, er automatisk genererede oplysninger fra en resurse der i første omgang er beregnet til brug inden for sprogteknologi, og de kan være fejlbehæftede. Af samme grund er feltet indtil videre forsynet med et lille ”beta” efter overskriften. Kodningen i DanNet er ikke fejlfri, og de fejl der måtte være i resursen, bliver selvfølgelig overført til DDO. Nogle af de problemer vi selv er opmærksomme på, diskuterer vi i det følgende.

4.1 Ingen eller for få beslægtede ord

DanNet dækker ikke alle DDO’s betydninger. Det betyder at der er mange ord og betydninger som kunne have beslægtede ord anført, men som ikke har fået det af den enkle grund at de ikke er kommet med i DanNet. I efteråret 2009 indeholdt DanNet cirka 50 000 begreber. Til sammenligning indeholder DDO cirka 95 000 opslagsord med cirka 120 000 forskellige betydninger, hvilket betyder at over halvdelen af DDO’s betydninger ikke tilbyder brugeren ”Beslægtede ord”. Til gengæld er udvælgelsesprincippet i DanNet til dels frekvensbaseret, og målet er at alle hovedbetydninger af hyppige konkrete substantiver er beskrevet

i resursen. En del af de manglende betydninger vil efterhånden blive tilføjet idet DanNet planlægges udvidet til mindst 60 000 begrebssæt med udgangen af 2010.

4.2 For mange beslægtede ord, relevante eller ikke relevante

Wordnet-ontologien indeholder færre kategorier end de fleste begrebsordbøger, som tidligere nævnt omkring 200. Til sammenligning er der i Rogets *Thesaurus* 1 000 emneområder, og et antal på 800–1 000 er det der bruges i mange andre begrebsordbøger, som jo for de flestes vedkommende også står i gæld til Roget, for eksempel Andersen, Bring, Dornseiff og Rosbach. Det er formentlig en del af forklaringen på at DanNets cirka 200 ontologiske typer giver en for grov opdeling af ordforrådet når det skal præsenteres for menneskelige brugere.

Et centralt kendetegn ved DanNet er at det afspejler sprogets egne kategoriseringer af verden. Det er først og fremmest det der adskiller et wordnet fra terminologiens ontologier. Vi har derfor ikke villet indføre begrebekategorier i DanNet som ikke har modsvarende sproglige udtryksenheder, det vil sige er ord i sproget. Det anser vi for en styrke ved DanNet med tanke på dets anvendelighed i sprogteknologiske applikationer, som jo er det primære anvendelsesområde for resursen. Men det indebærer – med tanke på den menneskelige bruger – samtidig en udfordring at præsentere data i en overskuelig form.

Problemet er stigende, jo højere op i begrebshierarkiet man kommer. Et ord som *person* har således 3 569 hyponymer i DanNet, og dette tal dækker over en højst uensartet gruppe ord fordi sproget ikke er opbygget på samme stringente måde som ontologier eller faglige taksonomier. Det betyder at der optræder semantisk mere generelle ord (fx *mand*, *kvinde*, *barn*) side om side med meget specifikke ord anbragt direkte under overbegrebet *person* (fx *oldtidslevning*, *asylansøger*, *yuppie drabsmand*). Resultatet er en ret uoverskuelig opremsning af ord som ikke har andet tilfælles end at de alle betegner personer.

I traditionelle begrebsordbøger skelnes der for det første ikke mellem hyperonymer, hyponymer og ko-hyponymer; et emneområde kan godt indeholde ord fra samtlige typer. For det andet er det ikke nødvendigvis et krav at en begrebsklasse skal kunne betegnes med en sproglig udtryksform. Deraf følger at man kan operere med mere overskuelige emneområder, og det er en klar fordel, navnlig i den mere abstrakte ende af begrebshierarkiet. Figur 4 viser et eksempel fra Macmillan, som indeholder en manuelt redigeret thesaurusfunktion.

Det er en fordel at brugeren her kun bliver præsenteret for ord som befinder sig på nogenlunde samme abstraktionsniveau. Det er jo typisk dem der er

thesaurus entry for **person** **T**

[back to definition of person](#)

person
NOUN
an individual human, usually an adult. The plural is people, but in formal or official language the form persons is used

Synonyms or related words for this meaning of person:

General words for person or people

person NOUN
an individual human, usually an adult. The plural is people, but in formal or official language the form persons is used

people NOUN
used for referring to humans in general

human NOUN
a person

individual NOUN
a person considered separately from their society or community

humanity NOUN
all the people who are living in the world

folk NOUN
people in general

society NOUN
people in general living together in organized communities, with laws and traditions controlling the way that they behave towards one another

man NOUN
people in general

the many ADVERB, DETERMINER, PREDETERMINER, PRONOUN
the majority of people

your fellow man/men
other people

Figur 4. Tesaurusvisning for person Macmillans netordbog

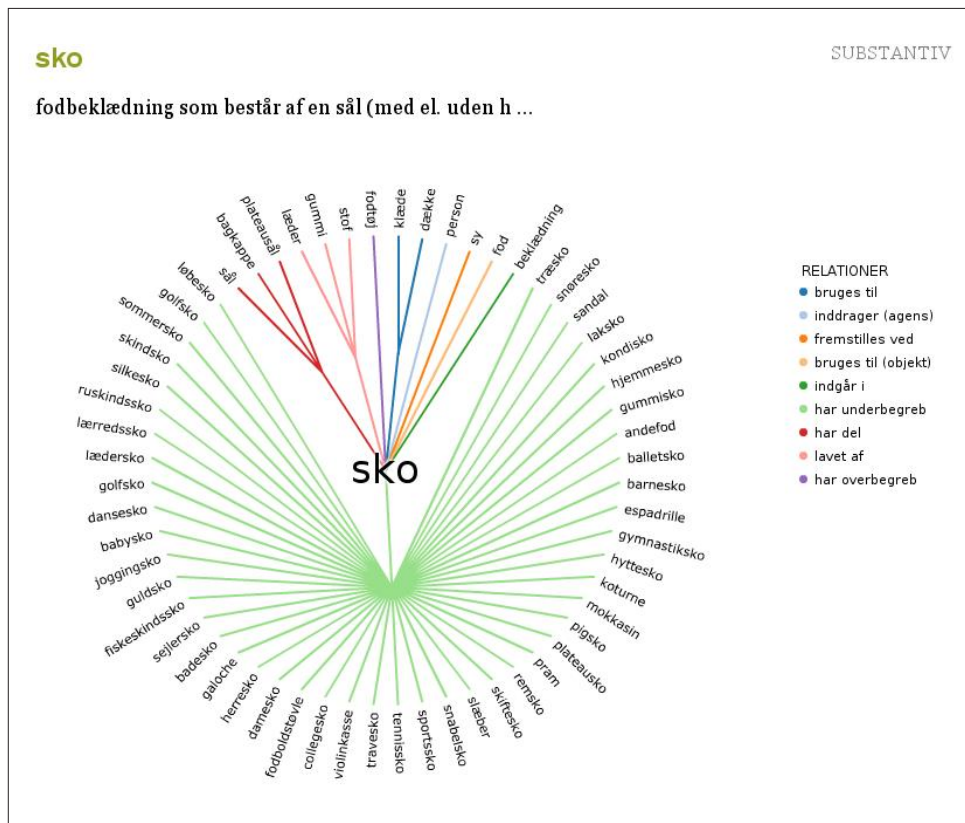
relevante alternativer for den der leder efter et andet ord i forbindelse med tekstproduktion, hvorimod de ovenfor nævnte eksempelord fra DDO *oldtidslevning*, *asylansøger*, *yuppie*, *drabsmand* aldrig vil være reelle paradigmatisk alternativer.

Omvendt skal man være opmærksom på at den i sig selv prisværdige bestræbelse på at operere med antalsmæssigt overskuelige kategorier ikke altid fører til lige meningsfulde emnekategorier. Den der leder efter alternative ord for *chinchilla* i Macmillan, bliver således præsenteret for emnet ”Pattedyr i Nord-, Mellem- og Sydamerika”, med 27 medlemmer: *alpaca*, *armadillo*, *beaver*, *bobcat*, *caribou*, *chinchilla*, *cougar*, *coyote*, *coypu*, *gopher*, *grizzly bear*, *groundhog*, *jack-rabbit*, *lama*, *mountain goat*, *mountain lion*, *muskrat*, *pack rat*, *prairie dog*, *puma*, *raccoon/racoon*, *skunk*, *sloth*, *snapping turtle*, *vicuna*, *wapiti*, *woodchuck*), men det er nok sandsynligt at andre gnavere eller andre kæledyr i mange tilfælde vil være bedre paradigmatisk alternativer til *chinchilla* end for eksempel *coyote* (prærieuulv), *grizzly* (gråbjørn) og *caribou* (rensdyr).

Det bliver med sikkerhed en vigtig opgave at udvikle et system der tillader først en hensigtsmæssig gruppering af hyponymer, dernæst en prioritering blandt grupperingerne således at brugerne kan vælge mellem et overskueligt antal relevante kandidater. Det kan næppe lade sig gøre uden en vis mængde manuel redigering, men på den anden side vil vi helst ikke give køb på princippet om kun at operere med sproginterne begrebskategorier. Én metode kunne være at analysere den formelle beskrivelse i DanNet nærmere og gruppere resultatet derudfra. Hvis der for eksempel blandt *person's* næsten 3 600 underbegreber er 200 der alle er beskrevet med relationen er-medlem, og hvis der i alle tilfældene er tale om ord der beskrives som hyponymer til *land*, så kan dette automatisk ses som en vigtig gruppe (’landes indbyggerbetegnelser’). Men tildelingen af passende overskrifter til de grupper der kan findes på denne måde, kan næppe foretages på anden måde end ved manuel redigering.

4.3 Visualisering og navigation

Indtil nu har vi især beskæftiget os med brugen af beslægtede ord til tekstproduktion. Men også den pædagogiske funktion fortjener at blive omtalt. Listen med beslægtede ord vil forhåbentlig inspirere brugere med kognitive behov til at klikke på nogle af ordene og på den måde gå på opdagelse i de semantiske felter. Man kan faktisk godt komme grundigt omkring i et semantisk felt fordi det jo for hver betydning oplyses hvilke beslægtede ord der er over-, under- og søsterbegreber. Men ellers er listeformen ikke den mest velegnede til at skabe et

Figur 5. Visuel visning af sko <http://andreord.dk>

samlet overblik over et betydningsfelt. Planerne har derfor snarere koncentreret sig om en præsentation hvor man visuelt kan se et ords betydningsrelationer til andre ord, svarende til *The Visual Thesaurus*' af indholdet i Princeton WordNet. Men som det nogle gange går når man stiller resurser frit til rådighed som open source, kan man blive overhalet af andre, og sådan er det gået i dette tilfælde. En (nu tidligere) studerende, Anders Johannsen, har udviklet en grafisk grænseflade, *andreord.dk*, der viser DanNet-data i netop sådan en form (se et eksempel i figur 5).

Resultatet er blevet så godt at vi ikke ser nogen grund til at udvikle en tilsvarende funktion selv. I stedet bringer vi et link til denne side fra funktionen "Beslægtede ord". Siden er dynamisk på den måde at man med et klik på et af de beslægtede ord kan bringe dette ord i centrum for visningen og se dets relationer

[automobil 1 | bil 1 | dyt 2.1 | karet 1.2 | slæde 1.3 | vogn 2]

DEFINITION firehjulet motorkøretøj til person- el. godstransport

ORD MED DENNE BETYDNING

- ▶ automobil (gammeldags; især formelt el. spøgende)
- ▶ bil
- ▶ dyt (slang)
- ▶ karet (slang)
- ▶ slæde (slang)
- ▶ vogn (især gammeldags)

Betydningstræk Vis mere +

Begrebshierarki i

...

[motorkøretøj_1] →

GRUPPER EFTER [FORMÅL](#) | [DELE](#) | [FREMSTILLING](#) | [BEGREBSTYPE](#)

[automobil 1 | bil 1 | dyt 2.1 | karet 1.2 | slæde 1.3 | vogn 2] ⇨

GRUPPER EFTER [FORMÅL](#) | [DELE](#) | [FREMSTILLING](#) | [BEGREBSTYPE](#)

..... Bruges til: [køre 1] (56)

..... Bruges til: [transportere] (56)

GRUPPER EFTER [FORMÅL](#) | [DELE](#) | [FREMSTILLING](#) | [BEGREBSTYPE](#)

..... [ligvogn 1]

..... [ambulance 1]

..... [postvogn 1]

..... [ministerbil 1]

..... [ølbil 1]

..... [varevogn 1]

Figur 6. Prototype af en mulig strukturvisning i DDO for bil

til andre ord. Ud over den visuelle præsentation er der en selvstændig søgefunktion, og i tilknytning til den visuelle præsentation bringes eksempelsætninger, en oversigt i listeform over underbegreberne med uddrag af definitionen, ligesom der oplyses om begrebets ontologiske type.

Foruden denne visning har vi gjort os overvejelser om en visning i en slags træstruktur som dels giver mulighed for en mere differentieret præsentation, dels er bedre egnet til navigation og visualisering af det samlede begrebshierarki. Figur 6 viser en ikke-levende prototype af hvordan det kunne se ud.

Det kan ses at brugeren her selv kan indstille hvordan han eller hun ønsker resultatet grupperet. I eksemplet er valgt ”formål”, men i andre tilfælde kan andre kriterier være mere oplagte. Der vises kun nærmeste overbegreb og underbegreb, men også dette er dynamisk sådan at siden vil positionere sig med det valgte begreb i centrum hvis brugeren klikker på enten overbegrebet (i figur 6: *motorkøretøj*) eller et af underbegreberne (fx *ambulance*). Uden for billedet er der desuden mulighed for at se hele overbegrebshierarkiet samlet og på den måde få et bedre samlet overblik over det semantiske felt. På grund af de mange forgreninger der kan være nedadtil, er det derimod ikke muligt at give et tilsvarende overblik over underbegreberne.

I skrivende stund er det ikke afklaret om strukturvisningen skal tilbydes som en selvstændig søgefunktion med egen tilgang, eller om den bedre lader sig integrere i artiklen for den søgte betydning, i tilknytning til ”Beslægtede ord”. Det er en af de udfordringer som redaktionen vil tage fat på i den videre udvikling af funktionen.

LITTERATUR

- Andersen, Harry, 1945: Dansk Begrebsordbog. København.
- Bergenholtz, Henning & Vrang, Vibeke, 2005: Den Danske Ordbog bind 2 (E–H) og 3 (I–L) – en for folket eller for akademikere? I: *LexicoNordica* 12. S. 169–191.
- Bergenholtz, Henning & Vrang, Vibeke, 2006: Danske Ordbog: en ordbog for lingvister! I: *LexicoNordica* 13. S. 185–196.
- Bring, Sven Casper, 1962: Svenskt ordförråd ordnat i begreppsklasser. Stockholm.
- DanNet. <http://wordnet.dk/>
- Den Danske Netordbog. <http://www.ordbogen.com/>
- Den Danske Ordbog. <http://ordnet.dk/ddo/>
- Dornseiff, Franz, 2004: *Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen*. 8. Auflage. Berlin/New York.
- EuroWordNet. <http://www.illc.uva.nl/EuroWordNet/>
- Johanssen, Anders. Andre ord. <http://andreord.dk/>
- Macmillan Dictionary Online. <http://www.macmillandictionary.com/>
- Pedersen, Bolette Sandford et al., 2009: DanNet: the challenge of compiling a wordnet for Danish by reusing a monolingual dictionary. I: *Language Resources and Evaluation* 43: 3. S. 269–299.
- Princeton WordNet. <http://wordnet.princeton.edu/>
- Roget, Peter Mark, 1998: *Roget's Thesaurus of English Words and Phrases*. 1998-udgaven ved Betty Kirkpatrick. London.

- Rosbach, Johan Hammond, 2001: Ord og begreper – Norsk tesaurus. Oslo.
The Visual Thesaurus. <http://www.visualthesaurus.com/>
- Trap-Jensen, Lars, 2005a: Virtuelle perspektiver for ordbogsredigering: muligheder, strategier og virkelighedens begrænsning. I: *LexicoNordica* 12. S. 109–121.
- Trap-Jensen, Lars, 2005b: Kommentar til Henning Bergenholtz og Vibeke Vrang: Den Danske Ordbog bind 2 (E–H) og 3 (I–L) – en ordbog for folket eller for akademikere? I: *LexicoNordica* 12. S. 189–198.